

**Prof. Dr. Recep Toparlı, Prof. Dr. Mustafa Argunşah,
*Mu'înü'l-Mürîd, İnceleme- Metin- Çeviri- Dizin-
Tıpkıbasım, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,
2008, 332 s.***

Çetin Pekacar*

Kitap, Türk dili tarihinde Karahanlı Türkçesinden Çağatay Türkçesine geçiş devri olarak kabul edilen Harezmi Türkçesi (XIV. yy) alanında İslam adlı bir müellif tarafından kaleme alınmış olan *Mu'înü'l-Mürîd* adlı manzum eser üzerinde Prof. Dr. Recep TOPARLI ile Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH'ın yaptıkları ortak çalışmanın bir ürünü. Eser, araştırmacıların ortak imzasını taşıyan “Ön Söz”den sonra “İnceleme” (s. 11–87), “Çeviri Yazılı Metin” (s. 89–152), “Çeviri” (s. 153–194), “Dizin” (s. 195–275) başlıklarını taşıyan dört ana bölümden ve “Kaynakça” (s. 276–277) ile “Tıpkıbasım” (s. 279–332) bölümlerinden oluşuyor.

Ön Söz'de *Mu'înü'l-Mürîd*'in kısaca tanıtımı yapıldıktan sonra çalışmanın amacına değinilmiş ve kitabın bölümleri açıklanmış. Burada verilen bilgilerden, çalışmanın amacının, eserin daha önce Recep TOPARLI tarafından yayımlanan şeklinin (Erzurum, 1988) yeniden işlenerek bilim dünyasına sunulması olduğunu anlıyoruz.

İnceleme bölümü “I. Mu'înü'l-Mürîd” ve “II. Dil Özellikleri” başlıklarını taşıyan iki alt bölümden oluşuyor.

Bunlardan “I. Mu'înü'l-Mürîd” başlıklı birinci alt bölümde *Mu'înü'l-Mürîd*, müellifi İslam, telif tarihi, istinsah tarihi, şekil ve vezin özellikleri, içeriği, dili, kelime hazinesi gibi konular üzerinde durulmuş ve eser üzerinde yapılan çalışmalar özetlenmiş. Bu bölümde eser hakkında merak edilebilecek bütün hususların ele alındığı ve tatmin edici bilgilerin sunulduğu görülmektedir. Bölümde verilen bilgilerden eserin ele geçen tek nüshası olduğunu ve bunun Bursa Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesinde saklanan *Mecmuatü'r-Resâil* adlı yazmanın içinde 177a-202b yaprakları arasında bulunduğunu; başka bilim adamlarınca müellifi hakkındaki görüş ayrılıklarının, eserden gösterilen delillerle ve başka kaynaklara yapılan referanslarla tartışıldıktan sonra kesin olarak İslam şeklinde tescillendiğini; yazılma tarihi üzerine düşülen yanılgılara

* Prof. Dr., Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Teknikokullar / ANKARA.

değindikten sonra kesin şekilde H. 713 Ramazan ayı (1313 Aralık-1314 Ocak ayları) olarak tespit edildiğini öğreniyoruz. İnceleme bölümünün birinci alt bölümünde, yukarıda anılanlardan başka, eserin şekil ve vezni, içeriği, bölüm ve fasılları, dili, kelime hazinesi üzerinde de durulmuş.

İnceleme bölümünün ikinci alt bölümü olan ve “Dil Özellikleri” başlığını taşıyan kısmında, ana hatlarıyla bakıldığında alışageldiğimiz düzen ve içerikte, ama beklenenden daha ayrıntılı bir dil incelemesi ile karşılaşılıyor. Yani yazım ve ses bilgisinden başlayarak, eserde görülen şekil bilgisine ait, yapım eklerinden edatlara kadar tüm konular incelemeye tabi tutulmuş. Burada incelenen bütün biçim birimlerin ses bilgisel özellikleriyle ilgili açıklamalar da ihmal edilmemiş.

Eserin ikinci bölümü çeviri yazılı metne ayrılmış ve *Mu'înü'l-Mürîd*'in tek nüshası tenkitli olarak verilmiş. Nüshada hatalı görülen yerler, tenkit süzgecinden geçirilip yorumlanarak en doğru biçimleriyle düzeltilerek çeviri yazılı metin oluşturulmuş. Araştırmacılar tarafından bu şekilde düzeltmeye tabi tutulan kelimelerin özgün metindeki biçimleri de, sayfa altına yerleştirilen dipnotlarda gösterilmiş. Bir örnek olması bakımından, özgün metinde *sorsanıız* biçiminde geçen kelimenin *sorsanıız* biçiminde düzeltilerek yazı çeviriminin yapıldığını, hatalı kabul edilen özgün biçimin dipnotta gösterildiğini burada anabiliriz. Bu hâliyle çalışmanın, tenkitli metin neşrinin nasıl olması gerektiği konusunda genç araştırmacılara iyi bir kılavuz niteliği taşıdığı söylenebilir. Çeviri yazılı metinle ilgili belirtilmesi gereken başka bir nokta da, dörtlüklere sıra numaralarının verilmiş olmasıdır. Bu numaralar, hem inceleme bölümünde verilen örneklere, hem de Türkiye Türkçesine çeviri bölümünde ilgili paragraflara referans olmaktadır.

Eserin üçüncü bölümünde *Mu'înü'l-Mürîd*'in Türkiye Türkçesine çevirisi yer almaktadır. Manzum bir eser olan *Mu'înü'l-Mürîd*'in çevirisi, düz yazıyla yapılmış. Her dörtlüğün çevirisine verilen numara ile, çeviri yazılı metinde ilgili dörtlüğü karşılaştırma imkânı bulunmaktadır. Çeviride dikkat çeken bir hususu da belirtmekte yarar var. O da, araştırmacıların metnin aslında olmayan ve fakat metnin anlaşılmasını kolaylaştırıcı kısa açıklamaları, ilgili sözden hemen sonra parantez içinde vermiş olmalarıdır. Örnek olarak, 167. dörtlükte geçen *zıhar orucu* ibaresini “iki ay arka arkaya tutulur” şeklinde açıklamaları gösterilebilir.

Burada bazı küçük hatalar da gözden kaçmıyor. Örnek olarak 183. dörtlükte yer alan *eşit öz süzün* sözlerinin çevirisi “Bu dinle ve kendini temizle.” şeklinde yazılmış; doğrusu her hâlde “(Bunu) dinle ve kendini temizle.” şeklinde olmalıydı. 373. dörtlüğün son iki dizesini teşkil eden *belâ uââu birle yelürken sınar/ açılsun sezâlu tep öz mihriçe* sözleri de “Sevgisine layık olsun diye bela ve kaygıyla hareket ederken kendisi kırılır.” şeklinde kanaatimizce yanlış çevrilmiştir. Doğru çeviri “(Tanrı) kendi sevgisine (kul) kavuşsun diye (onu) bela ve

kaygıyla koşuştururken sınırlar” şeklinde olmalıdır. Gözümüze çarpan ve yoruma açık olduğunu saklayamayacağımız bu hatalar, araştırmacıların çevirideki başarısını gölgelememelidir.

Eserin dördüncü bölümü, *Mu'înü'l-Mürîd*'de geçen kelimelerin anlamlarının da verildiği biçim birimlik dizinden oluşuyor. Dizin bölümünün, beklentileri karşılayacak muhteva ve düzende olduğu aşikâr. Bu bölümde takdir edilmesi gereken özelliklerden biri olarak, çok anlamlı kelimelerin her bir anlamının ayrı alt maddelerde gösterilmesini anabiliriz. Buna ilaveten birleşik kelime, deyim gibi söz gruplarının, ilgili kelimenin alt maddesi olarak belirtilmesi de dizinin göze çarpan başka bir özelliği.

Beşinci bölümde *Mu'înü'l-Mürîd*'in tek nüshası olan ve Bursa Yazma ve Basma Eski Eserler Kütüphanesinde saklanan nüshasının tıpkıbasımı verilmiş. Tıpkıbasımda sayfalar, Arap harfli metinlerde olduğu gibi sağdan sola değil, soldan sağa doğru sıralanarak basılmış ve bizce iyi de yapılmış. Tıpkıbasımı, kalitesi bakımından mükemmel diye niteleyebiliriz. Özgün nüshayı görmedim, ama herhâlde tıpkıbasımı kadar rahat ve kolay okunabilir nitelikte değildir diye düşünüyorum. Bu hâliyle tıpkıbasım, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin ilgili derslerinde rahatlıkla okutulabilir.

Harezmi Türkçesi eserlerinden *Mu'înü'l-Mürîd* üzerine, dil araştırmacılarından beklenecek bütün önemli konuları ele alan kapsamdaki incelemeleri ihtiva eden bu çalışma, başta Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri olmak üzere, sahanın araştırmacılarına yararlı olacak nitelikte bir yayın olmuş. Değerli araştırmacıları, örnek nitelikteki bu çalışmalarını dolayısıyla kutlarız.